

Derleme

## SOSYAL DIŞLANMANIN DİNAMIĞI, BİLİMİN, MESLEĞİN DIŞLANMASI VE ÖNGÖRÜLER<sup>1</sup>

### The Dynamics of Social Exclusion, Exclusion of the Science, the Profession, and the Foresights

İbrahim CILGA\*

\*Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve  
İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

#### ÖZET

Dünya bunalımının dinamiğini kavramadan sosyal dışlanmayı açıklamak olanaklı değildir. Toplumun ve insanın kendi gerçekliğini bilmesine, değiştirmesine ve geliştirmesine katkıda bulunmak tüm bilimlerin ve mesleklerin ortak amacıdır. Türkiye’de sosyal hizmet biliminin ve mesleğinin gelişimi konusunda önemli çelişkiler yaşanmaktadır. Bilimsel ilerlemeye ve sosyal hizmet uzmanına duyulan gereksinim gün geçtikçe artarken

sosyal hizmetler sektöründe bilimin dışlanması ve ara düzenlemelere yönelişler yeni sorunlar doğurmaktadır. Sosyal hizmetlerin sosyal devlet ilkesine göre yapılanması temel bir gereksinimdir. Üniversite sisteminde bölünmüş sosyal hizmet; bilimsel, akademik, eğitsel yönlerden, araştırma ve hizmet üretme olanaklarına kavuşmuştur. Sosyal hizmet bilim dünyası için gelecek vizyonu, bilgi üretme potansiyelini ve performansını yükseltmek ve ekolleşmektir.

**Anahtar Sözcükler:** Sosyal dışlanma, bilimin dışlanması, mesleğin dışlanması

#### ABSTRACT

It is not possible to describe social exclusion without understanding of the dynamics of world depression. Of all the sciences and professions’ common goal is to contribute to society and the people to know, to change and to develop their own reality. Development of science and profession of social work in Turkey on the subject of significant controversy are taking place. While the need for scientific progress and the need for social work professionals are increasing every day, exclusion of science in the sector of social services and orientation to palliative regulations raises new problems. Structuring of social services considering to the principle of the social state is a basic requirement. Social work departments in the university system have gained research and service production opportunities on the aspects of scientific, academic, and educational. The future vision for the social work science environment is to increase the potential and the performance of knowledge generation and becoming a school.

**Key Words:** Social exclusion, exclusion of science, exclusion of the profession

1 Bu makale bildiri olarak Sosyal Hizmet Sempozyumu 2009’da sunulmuştur.

## GİRİŞ

### Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet

Sosyal dışlanma temasını tartışmak ve sosyal hizmet bakış açısı ile değerlendirmek büyük önem taşımaktadır. Sosyal dışlanma kavramı odağında; sosyal bilimler ve sosyal hizmet alanlarındaki mevcut durumu değerlendirmek, sosyal hizmetin mesleki ve bilimsel gelişiminde kaynak oluşturulmasına katkıda bulunmak günümüzde öncelikli konular arasındadır. Sosyal hizmet bilimi ve mesleğiyle ilgili olumlu ve olumsuz yönlerde gelişmelerin yaşandığı günümüzde dışlanma açısından konuyu tartışmanın önemli bir olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Toplumsal gerçek ile insan ve toplum arasındaki birliği oluşturan bağları ortaya çıkarmak bilimsel eleştirinin görevidir. Bilimsel eleştiri; insanın gerçeği bilmesine ve değiştirmesine katkıda bulunur. Sosyal hizmet, insanın toplumsal yaşam içindeki etkililiğinin bütün alanlarına bakılmasına olanak sağlar. Toplum ve insan yaşamına yönelik bir alanın gelişimini çok boyutlu kavramak gerekir. İnsanın ve toplumun etkinliklerini bütünüyle kavramak, çok boyutlu kavramlaştırmak ve bütüncü bir bilgiye ulaşmak için disiplinler arası bir bakışla tarihsel analize yönelmek önemlidir.

Sosyal dışlanmanın ortaya çıkışını ve gelişimini belirleyen etmenlerin belirli bir nedensellik içinde incelemek, dışlanma karşısında insanların ve toplumların kendi yaşam pratikleri bir şeyler yapmalarını sağlayan etkileşimlerini kavramak gereklidir. Günümüzde yaşanan sosyal dışlanma sürecinde yaşayan insana yardımcı olmak için bilimsel olarak disiplinler arası etkileşimi ve işbirliğini sağlayacak koşullar oluşturulmalıdır. İnsanın ve toplumun

etkililiğinin dışlanmasını bilimsel olarak kavranılması, açıklanması, dışlanma karşısında toplumun ve insanın üretken ve etkin katılımının geliştirilmesi ve yönlendirilmesi insan ve toplum eylemlerini bir bütün olarak ele almayı öne çıkarır. İnsanın ve toplumun sosyal dışlanmaya dayalı yaşam pratiği içinde oluşan düzenlerini geliştirmek ve ilerleme sağlayabilmek için toplumsal etkileşim mekanizmalarını temel alarak, gelişmeyi, üretmeyi, baskıyı, zorlamayı, değişmeyi ve dengeyi oluşturan dinamikler anlamlı bir kuramsal temelle ele alınmalıdır. Sosyal dışlanma açısından, toplumsal bütünlük, toplumsal farklılaşma ve toplumsal gelişme süreçlerini yönlendirebilmek için toplumsal etkileşim mekanizmalarını belirli amaçlar ve hedefler doğrultusunda harekete geçirilmelidir.

### SOSYAL DIŞLANMANIN DİNAMİĞİ

Sosyal dışlanma, toplumsal, ekonomik ve siyasal bunalım sürecinde oluşan gelişkilere bağlı sorunların bir doğurucusudur. Sosyal dışlanmanın dinamiği, bunalımın nedensellik analizi içinde değerlendirilmelidir. Çağımızda yaşanan dünya bunalımının yarattığı değişmelerin dinamiğini, değişmelerin nedenselliğini, niteliğini ve yönünü kavramadan sosyal dışlanmayı anlamak, açıklamak ve çözüm yolları üretmek olanaklı değildir.

Çağımızda yaşanan dünya bunalımı, kapitalist üretim sisteminde yaşanan temel çelişkilerin sonucudur. Bunalım, sistemin gelişimini etkileyen yapısal çelişkiler, oluşan haksızlıklara, eşitsizliklere ve adaletsizliklere göre nitelik ve nicelik kazanmıştır (TÜBA,1998). Merkez ülkelerde yapısal bunalımı aşmak için

yeni politikaların ve yeni liberal modellerin uygulanması, ekonomik ve sosyal süreçlere bağlı olarak yeni çelişkiler yaratmış, oluşan eşitsizlikler ve adaletsizlikler temelinde haksızlığa uğrayanlar sosyal dışlanma kavramı altında tanımlanmıştır. Küresel bunalımın temel çelişkilerine bağlı olarak dışlanan kesimler; özürlüler, evsizler ve kimsesizler, kadın, çocuk ve insan ticareti sorunu, işsizler, yaşlılar, eğitim düzeyi düşük ve kalifiye olmayan işgücü, düşük gelirli, madde bağımlıları, kadınlar, kalışan çocuklar ve sokak çocukları, kayıtdışı çalışanlar, sosyal haklardan yararlanamayanlar, göçmenler ve el sanatkarları kategorilerinde tanımlanmıştır.

Çalışan ve çalışmayan sınıfların ve nüfus gruplarının yaşadıkları çelişkileri aşmak ve haksızlığa uğrayanları toplumla bütünleştirmek için sosyal devlet ilkesi gereğince haklar temelinde sosyal eşitlik ve sosyal adalet sağlamaya yönelik ilkeler ve politikalar terkedilmiş ve dışlanmıştır. Sistemin merkezindeki ülkelerde yapısal bunalımı aşmak için uygulanan yeni sömürgeci politikalar ve yeni liberal modeller ekonomik bunalımın küreselleşmesine yol açmıştır. Çevre ülkelerin bağımsızlıkları ve ulusal karar mekanizmalarının özgün çözüm üretme olanakları dışlanmış, bağımlılık ve ulusal varlığın güçsüzleşmesi sorunları gündeme gelmiştir.

Merkez ülkelerin bunalımı ve bunalımdan çıkmak için uyguladıkları ekonomik politikalar ve modeller, etki alanlarındaki çevre ülkelerin varlıklarını, ekonomilerini, siyasal, sosyal ve kültürel yapılarını etkileyerek bunalımın yaygınlaşmasına ve merkeze bağlı etkileşimler yoluyla küreselleşmesine neden olmuştur. Çevre ülkelerdeki ekonomik bunalım, üretimsizliğe, yatırımsızlığa,

finansal sömürüye, iç ve dış borçlanmaya, doğal kaynakların ve varlıkların sömürülmesine neden olmuştur. Küresel güçlerin politika ve stratejilerine uyum zorunluluğu, çevre ülkelerin bunalım karşısında politikasızlık, plansızlık ve programsızlık sürecine girmesine yol açmış ve merkez ülkelerin politika önerileri yönlendirici olmuştur. Merkez ülkelerin yönlendiriciliğinde gelişen politika önerileri uygulamaları yönlendirmiş, plan ve programların geliştirilmesine temel oluşturmuştur. Bunalım sürecinde serbest piyasa ekonomisine geçiş uygulamaları, var olan yapıların dağılmasına, bunalımın yaygınlaşmasına ve merkez ülkelere daha çok bağımlılaşmaya yol açmıştır.

Çevre ülkelerde yaşanan bunalım, merkezin kontrolündeki politikaların ve programların uygulanmasını güçlendirmiş, ulusal düzeyde ekonomik, siyasal ve sosyal alanlardaki kurulu yapıların ve örgütlemelerin güçsüzleşmesine, yapısal gerekliliklere dayanmayan ve yenilikçi sonuçlar doğurmayan projecilik yaklaşımı yaygınlaşmıştır.

Merkez ülkelerin bunalımdan çıkmak için uyguladıkları çevre ülkelere de dayattıkları ekonomik politikalar ve modeller; sosyal politika alanında esnek istihdam, kayıt dışı çalıştırma, üretime katılamama, gelir dağılımından pay alamama, gelir dağılımında eşitsizlik ve yoksullaşma sonuçlarını doğurmuştur. Çevre ülkelerde üretimin gerilemesi ve sosyal politika alanında kazanılmış sosyal ve ekonomik hakların kaybı toplumsal düzeyde yaygın bir eşitsizlik ve adaletsizlik üretmiştir. Çalışan sınıfların varlıkları, örgütlülükleri, sosyal ve ekonomik hakları dışlanmıştır. Ekonomik ve sosyal politikalara bağlı olarak kültürel alanda umutsuzluk, gelecek korkusu,

karamsarlık ve günü kurtarma eğilimleri gelişmiş, köşe dönmeçilik, rüşvet, yolsuzluk, kaçakçılık ve kayıt dışı ekonomi güçlenmiştir. Dışlanan sosyal devlet işlevi yerine geliştirilen sadaka ekonomisi gibi geleneksel ara mekanizmalar yoluyla sosyal dışlanmanın mağdurlarının istismarı öne çıkmıştır.

Üretime katılım sürecine bağlı olarak oluşan yeni farklılaşmalar ve ileriye dönük sınıfsal yapılanmalar gerilemiştir. Sanayi toplumuna özgü yapısal değişimler gerilemiş, çalışanların örgütlenme sorunları, sendikasızlık, sendikaların güçsüzleşmesi ve işlevsizleşmesi, informel kesimlerin yoğunlaşması, köylülüğün çöküşü ve esnaflığın ve küçük üreticiliğin çöküşü yaygınlaşmıştır. Üretim dışında kalan nüfus gruplarının sayısı artarken toplumda lumpenleşme yaygınlaşmıştır.

Merkez ülkelerin bunalımdan çıkmak için uyguladıkları çevre ülkelere de dayattıkları ekonomik politikalar ve modeller, hukuksal açıdan serbest piyasa ekonomisine göre devletin yeniden yapılanmasını, ekonomik alandan elini çekerek devletin küçültülmesini ve devlet düzeninin anayasal düzeyde ve ilgili yasalar kapsamında yeniden tanımlanması eğilimlerini güçlendirmiştir. Uluslar arası güç odaklarının hegemonyası doğrultusunda, serbest piyasa ekonomisine göre sistemin düzenlenmesi, bu doğrultuda reformculuk ve yeniden yapılanmacılık yaklaşımları belirleyici olmuştur. Devletin düzenleyiciliği, kamu yararına anayasal sorumluluklar üstlenmesi ve sosyal devlet sistemi dışlanmıştır.

Çevre ülkelerde yaşanan bunalımın yarattığı değişmelerin ve yeni düzenlemelerin dinamiği içinde toplumun temel

kurumu olan aile kurumu olumsuz yönde çok boyutlu etkilenmiştir. Toplumsal düzeyde yaşanan değişmelerin olumsuz niteliği ve yönü doğrultusunda, ekonomik, siyasal ve sosyal bunalımın etkileriyle aile kurumu güçsüzleşmiştir. Yoksul aileler, aile göçleri, kadın ve çocuk emeğinin sömürsü, aile refahının yetersizliği ve aile parçalanmaları yaşanan aile sorunları olarak gözlenmiştir. Aile nüfusunun eğitim sisteminin dışında kalması, ailede yetişen ve üretime katılması gereken nüfusun mesleksizler grubunu oluşturması önemli bir nitelikli insan yetiştirme sorunu olarak gündeme gelmiştir. İşten çıkarmalara bağlı olarak çalışan aile bireylerinin işsizler kesimine katılması, ailelerin konutlarını ve evlerini kaybederek evsizler grubuna katılması, işten çıkarılanların yeni bir iş bulamaması nedeniyle aile üzerinde oluşturdukları ekonomik ve sosyal etkilerinin yoğunlaşması öne çıkan sorunlardır. Ailedeki yaşlıların ekonomik ve sosyal yönlerden bakıma ve korunmaya gereksinim duymaları, yetersiz maaş nedeniyle emeklilerin yoksullaşması ve sosyal sigorta ve sağlık hizmetlerinden yararlanamaması yeni sorun alanlarının başında yer almıştır. Ailenin dağılması ve parçalanması sürecinde toplumsal korumaya gereksinim duyan kimsesizler nüfusunun artış göstermesi önemli bir sorun olmuştur. Göç sürecinde çocuğun değerinin değişmesi, kent- sel alanda tüketici bir nüfus grubuna dönüşmesi nedeniyle çocukların değişen durumu, ekonomik açıdan yoksul ailelerde çocukların çalıştırılması sorununu gündeme getirmiştir. Sokakta çalışan ve sokakta yaşayan çocuklar olgusu bunalım sürecinin dinamiğine bağlı olarak yaygın bir sorun alanına dönüşmüştür (TÜBA,1998).

### Çizelge 1: Sosyal Dışlanmanın Dinamiği

Üretim- Bölüşüm ve Dönüşüm Süreci	Ekonomi	Siyaset	Toplum-Sosyal	Kültür	Hukuk	Sınıf	Aile	Birey
	Emperyalizm Neo-liberalizm Ekonomik Bunalm İç ve dış borçlanma Üretimsizlik							
<b>Ekonomik</b>	Yatırım yokluğu Finansal sömürü Doğal kaynakların ve varlıkların sömürülmesi							
<b>Siyasal</b>	Küresel güçlerin politika ve stratejilerine uyum	Çağdaşlaşma yerine muhafazakarlaşma Ulus devletin çöküşü Ekonomik Bağımlılık Siyasal bağımlılık Demokrasi sorunları Bilgisizlik Bilinçsizlik						
	Politikasızlık Plansızlık, Programsızlık Projecilik							

**Çizelge 1 in devamı**

Esnek istihdam	Sosyal devletin çöküşü		
Kayıt dışı çalıştırma	Siyasal bağımlılık	Gerileme	
Üretim katılmama	Himayecilik	Kuralsızlık	
Gelir dağılımından pay alamama	İnsan hakları ihalleri	Yabancılaşma	
Gelir dağılımında eşitsizlik	Katılım	Yoksulların imhali ve istismarı	
Yoksullaşma	Paylaşma		
Eşitsizlik	Dayanışma sorunları		
Adaletsizlik	Sadaka ekonomisi		
			Anlam ve değer kayıpları
Köşe dönmeçilik	Tekeleçilik	Kolektif kimliğin kaybı	Kültürel çözüme
Karamsarlık	Ayrımcılık	Vatandaşlık bilincinin zayıflaması	Kültürel ayrımcılık
Rüşvet	Sevgsizlik	Kültürel çoğulculuk sorunları	Gericiçlik
Yolsuzluk	Saygısızlık	Cemaatleşme	Kitle kültürü
Kayıt dışı ekonomi	Laik demokrasi ve siyasi İslam	Tarikatların güçlenmesi	Popüler kültür
Kaçakçılık			Tüketim kültürü

## Çizelge 1 in devamı

Serbest piyasa	Güçler ayrımı		
Yeniden yapılanmacılık	güçsüzleşmesi		
Reformculuk	Devletin yeniden inşası	Yasaların toplum yararına uygulanması, Korunması ve geliştirilmesi sorunları	Hukukun güçsüzleşmesi
Uluslar arası	Anayasa ve yasa değişiklikleri	Yasadışılık	
Hegemonya	Yeni kurumlaşmalar		
Üretim dışında kalan nüfus gruplarının yoğunluğu	Seçmen davranışlarının yönlendirilmesi		
Lümpenleşme	Sosyal ve ekonomik hak kayıpları		
Çalışanların örgütlenme sorunları	Toplu pazarlık ve grev haklarının kaybı	Uluslar arası ve ulusal çıkar çatışmaları	Sınıf bilincinin Gelişmemesi Örgütsüzlük
Sendikasızlık	Ücret artışlarındaki yetersizlikler	Lümpen kültürü	Çatışma
Sendikaların işlevsizleşmesi	Yandaşların desteklenmesi	Bağımlı nüfus grupları	Bağımlılık
Enformel kesimler		Alt kültürler	
Köylülüğün çöküşü			
Esnaflığın ve küçük üreticiliğin çöküşü			





### Bilimin Dışlanması Dinamiği

Toplumsal, ekonomik ve siyasal bunalım sürecinde oluşan sorunların aşılmasında yol gösterici araç bilim ve akıldır. Zamanın hızla ilerlediği çağımızda ulusların, toplumların kişilerin mutluluk ve mutsuzluk anlayışları değişiyor. Böyle bir dünyada asla değişmeyecek hükümlerin getirildiğini iddia etmek, aklın ve bilimin gelişimini inkâr etmek olur. Aydınlanma ve çağdaşlaşma doğrultusunda toplum yararına yapılmak istenilenler ortadadır. Bu temel eksen üzerinde akıl ve bilimin rehberliği kabul edilmelidir. Toplumun ve insanın ileriye doğru gelişmesi ve ilerlemesi için yaşanan çelişkilerin aşılmasında gerçekçi ve geçerli çözümlerin üretilmesinde bilim biricik yoldur. Aydınlanma düşüncesinin gelişim sürecinde gelişen bilimsel düşünce ve yaklaşımlar toplumun ve insanın yararını gözeten, mutluluğunu ve refahını öne çıkaran sonuçlar üretmiştir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sorunlarının yaşandığı ülkelerde felsefi açıdan aydınlanma düşüncesinin tam anlamıyla yerleşmediği, sanayi toplumuna özgü çağdaş toplum yapılarının gelişmediği toplumlarda bilimin dışlanması bir gerçeklik olarak gözlenmektedir.

Sanayi toplumuna özgü üretim sisteminin gelişmemesi ve yeni alt yapıların oluşturulamaması tarım toplumuna özgü sistemlerin, düşüncelerin ve değerlerin varlığını sürdürmesine olanak sağlamaktadır. Çağdaş düşünce ve yaklaşımlar yerine geleneksel düşünceler öne çıkarak değişimin önünü tıkamaktadır. Siyaset alanında geleneksele yönelişin öne çıkarıldığı dönemlerde tarım toplumuna özgü zihniyetler ve yaklaşımlar yönlendirici olmaktadır. Siyaset alanında muhafazakârlık politikaları

toplumsal alanda geleneksel yaşam biçimlerini güçlendirmiştir. Toplumsal yaşamda gelenek, görenek ve adetlerin yeniden üretimi, çağdaşlaşma sorunlarını artırmış ve vatandaşlık bilincinin gelişmesini engellemiştir. Kültürel alanda geleneksel yaşam tarzları ve stilleri yaygınlaşırken, kuralsızlık, kadercilik, nemelazımcılık, çıkarıcılık, günübürlük yaşama düşüncesinin yaygınlığı öne çıkmıştır. Demokratik, laik, sosyal hukuk devleti niteliklerinin yerleşmesine karşı oluşlar, şeriat hukuku özlemi, medeni kanunla ilgili ilke ve normların yaşama dönüştürülememesi çağdaş toplum düzeyine ulaşmayı engellemektedir. Hızlı nüfus artışı, göç sorunları, iç göçün yoğunluğu, insan gücünün eğitimsizliği, işgücünün üretime katılmaması, işgücünün üretim gücüne dönüşmemesi ve sınıflaşmaması dönüşüm sorunlarının demografik göstergeleri olarak önem kazanmaktadır.

Geleneksel ataerkil aile yapıların yeniden üretimini destekleyen ekonomik ve sosyal politikalar, baskıcı ve kontrolcü aile yapılarını güçlendirirken demokratik aile yapısının gelişmesini engellemektedir. Toplumsal yaşam içinde bireyin gelişmesi olanakları sınırlıdır. Bilgili, bilinçli, sorumluluk sahibi nitelikli bireylerin yetiştirilememesi, bireyin bağımsız kişilik özelliklerinin gelişmemesi ve geleneksel hayata bakış açılarının tüm kuşaklarda yaygınlaşması temel göstergelerdir. Nitelikli insanın yetiştirilmesi temel sorundur.

Kapitalist üretim sistemine özgü temel çelişkilerin sonucu olarak yaşanan dünya bunalımından çıkış yollarının arandığı günümüzde bilimin bu doğrultuda işlevsellik kazandığı belirtilebilir. Merkez ülkelerin yararını ve çıkarını gözeten yaklaşımlar bilimin işlevselliğini değiştirmiştir. Bilim çevre ülkelerin

baskı ve kontrol altına alınmasının bir aracına dönüşmüştür. Bilimin insanlık yararına kullanımı yerine uluslar arası egemen güçlerin yararına gelişmesi, baskı ve kontrol aracına dönüşmesi söz konusudur.

Merkez ülkelerde üretilen bilginin ve teknolojinin serbest dolaşımı, çevre ülkelerde bilimin gelişimini sınırlamış, merkez ülkelere bağımlı bilgi üretim süreci güçlenmiştir. Çevre ülkelerde ekonomik ve siyasal bağımlılık dinamiğine bağlı olarak oluşan bu çelişkili yapı, bilimin özgürce gelişimini sınırlandırmıştır. Tarım toplumuna özgü ilişkiler sistemi toplumsal yaşam içinde bilimin dışlanması sonucunu doğurmuştur. Çevre ülkelerde bilim, sistemin gelişimini etkileyen yapısal çelişiklere, oluşan haksızlıklara, eşitsizliklere ve adaletsizliklere çözüm üretmede etkisiz kalmıştır. Teknolojik yönden merkez ülkelere bağımlılık, bilimsel çalışmalara ayrılan kaynakların azlığı, Ar-Ge yatırımlarının yetersizliği, yeni teknoloji yaratmada yetersizlik ve inovasyon eksikliği bilimsel çalışmaları sınırlamaktadır (TÜBA,2007).

### **Sosyal Hizmet Biliminin ve Mesleğinin Dışlanması Dinamiği**

Sosyal hizmet biliminin ve mesleğinin gelişimi konusunda günümüzde yapısal sorunlara bağlı olarak önemli çelişikler yaşanmaktadır. Toplumda yaşanan eksen kayması, çağdaşlaşmaya karşı oluşumların her alanda yaygın bir düzeyde yaşanılmasına ortam hazırlamıştır. Geriye dönüştürülmüş bir organizma olarak toplumdaki oluşumların niteliği ve niceliği dış dinamiklerle belirlenen ve iç dinamiğin bu sürece eklenmesiyle gerçekleşen bir görünüm

kazanmaktadır. Ülke içindeki uygulamalara bütüncül olarak bakıldığında, eksen değiştirme yönündeki oluşumlar ve geriye gidişler ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanması ile bilim ve eğitimdeki süreçler ve oluşumlar alanlarında gözlemlenmektedir.

Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulması sürecinde liberal devlet modeline göre oluşumlar kararlaştırılmaktadır. Ekonomik ve sosyal politika alanlarında İMF ile Dünya Bankası önerileri yönlendirici olmakta, kriz sürecinde alınan kararlar ve yaptırımlar belirlenmektedir. Piyasa ekonomisine bağlılık odağında alınan kararlarda devletin ekonomik alandan çekilmesi ve özelleştirme uygulamaları, devletin sosyal devlet anlayışından ve uygulamalarından uzaklaşması temel göstergeler olarak belirlenmektedir. Sosyal devlet anlayışından ve uygulamalarından uzaklaşma ile oluşan boşluk ve duyulan gereksinimler piyasa tarafından karşılanamadığı için önemli bir risk alanına dönüşmektedir.

Ekonomik ve sosyal politikaların uygulama sürecinde sermaye aktarımı, kamu ihaleleri ve hizmet alımları, kredi dağılımı ve kullanımı ile teşvik uygulamaları sürecinde yeni bir sermaye sınıfının oluşturulması gerçekleşmektedir. Sosyal devlet anlayışından ve uygulamalarından uzaklaşma ile oluşan hizmet boşlukları kamu kurumlarınınca, belediyelerce, dernek ve vakıflarca ve cemaatlerce oluşturulan ara mekanizmalarla doldurulmaya çalışılmaktadır. Riskli yaşam koşullarında yaşayan kesimlerce duyulan gereksinimlerin ara mekanizmalarca karşılanması sürecinde yoksulluk kültürünün yaygınlaşması ve yoksulların bağımlılaşması sorunu yaşanmaktadır. Yoksulların istismarı önemli bir risk alanına dönüşmektedir. Mevcut sosyal

Çizelge 2: Bilimin Dışlanmasının Dinamiği

	Ekonomi	Siyaset	Toplum- Sosyal	Kültür	Hukuk	Sınıf	Aile	Birey-kişilik
<b>Felsefe</b>	Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçememe sisteminin Çıdaş Üretim gelişmemesi ve yeni alt yapıların oluşturulmaması nedeniyle çadaş düşünce yerine geleneksel düşüncelere yöneliş	Muhafazakarlık	Gelenek, görenek adetlerini yeniden üretimi	Geleneksel yaşam tarzları ve stilleri	Demokratik, laik, sosyal hukuk devleti niteliklerinin yerleşmesine karşı oluşlar	Üretim ilişkilerine katılmama, üretim gücüne dönüşememe ve Sınıflaşmama	Geleneksel ataerki aile yapılarının yeniden üretimi	Bilgili, bilimli, sorumlu, tutkulu, sahibini tanıyan bireylerin yetişmemesi
<b>Bilim</b>	Bilimin insanlık yararına kullanımını yerine ulular arası egemen güçlerin yararına gelişmesi, baskı ve kontrol aracına dönüşmesi	Gericilik	Kadercilik	Kuralsızlık	Seriat hukuku		Baskıcı ve kontrolcü aileler	Bağımsız kişilik gelişmemesi
	Bilginin serbest dolaşımı	Sömürgecilik ideolojilerinin egemenliği	Çıkarıcılık	Nemelizimcilik	Medeni kanunla ilgili ilke ve normların yaşama dönüştürülmemesi		Demokratik aile yapısının gelişmemesi	Geleneksel hayata bakış açılarının yaygınlaşması
	Bilimde merkez ülkelere bağımlılık		Toplumsal yaşamda bilim ve akıcılığın dışlanması	Günlük yaşamaya dönüşmesinin yaygınlığı	Üniversite sisteminin yasadışı gelişme sorunları			Eğitimsizlik
	Fen ve sağlık bilimlerinde merkez ülkelere bağımlılık		Sosyal bilimlerin toplumun sağlıklı gelişmesini engelleyecek faaliyetleri araştırma ve eksenel bilime katkıda bulunmasındaki yetersizlik	Eleştirel düşünme, sorgulama, araştırma, akıcı kararlar üretme ve uygulama kültürünün gelişmemesi	Yüksek öğretim düzenindeki sorunlar		Anne eğitim düzeyinin düşüklüğü	Öğrenmeye kapalılık
	Özgün bilgi üretiminde ve ekolojilerinde yetersizlik		Özgün bilgi üretiminde ve ekolojilerinde yetersizlik	Sınırlayıcı ve bilimsel bulgularla ilgili tartışmaların sürdürme	Yeterli bilim insanı olmada ve gerekli yatırım yapılmadan çok sayıda üniversitenin açılması		Annelerin ev kadını olması ve üretime katılmaması	Kitap okumama
<b>Teknoloji</b>	Teknolojik yönden merkez gelişmiş ülkelere bağımlılık	Bilim ve teknoloji kültürünün gelişmemesinde gerekli maddi kaynaklarda yetersizlik	Üretimi geliştirici teknolojilerin üretim ve teknoloji transferinin desteklenmesi	Sınırlayıcı ve bilimsel bulgularla ilgili tartışmaların sürdürme	Sosyal teknoloji alanında üretim yapımını yönetecek sosyal araştırma ve geliştirme kurumunun kurulmaması			Eleştirel düşünceye sahip, araştıran, sorgulayan ve üretken insanın eğitim sisteminde yetiştilenmesi
	Teknolojilerin serbest dolaşımı		Toplumsal yaşamın teknolojilerin üretimini desteklemesi	Yeni ilke ve teknolojilerin yaygınlaşması				
	Ar-Ge yatırımlarının yetersizliği		Üretim teknolojilerinin geliştirilmesi için gerekli maddi kaynaklarda yetersizlik	Yeni ilke ve teknolojilerin yaygınlaşması				
	Yeni teknoloji yaratmada yetersizlik		Sosyal teknoloji alanında üretim yapımını desteklemesi					
	Inovasyon eksikliği							
	Malların serbest dolaşımı							

hizmet ve sosyal yardım kurum ve kuruluşları bu dinamik içinde gerilemekte ve güçsüzleşmektedir. Sosyal devlet ilkesi doğrultusunda yeniden yapılanamayan kurum ve kuruluşlar genel politikalara uygun olarak kendine göre ara düzenlemeler ve geçici yapılanmalar oluşturmaktadır. Hizmetleri yerelleştirmeye dönük eğilimler doğrultusunda merkezi kurumlar güçsüzleştirilmektedir. Ara düzenlemeler, bilim ve meslek çevrelerinin görüş ve önerilerinde uzakta, mevcut kurumları işlevsizleştirecek hizmet modeli oluşturma çalışmalarını ve yeni elaman arayışlarını gündeme getirmiştir. Sosyal hizmet kurumlarındaki çalışanların dışlanmasına olanak sağlayacak yeni hizmet merkezleri oluşturma ve birimlerdeki tüm elamanları yeni merkezlerde toplama girişimleri öne çıkan düzenlemelerdir.

Kamu kurum ve kuruluşlarında kadrolaşma ve yeni bürokrasi oluşturma eğilimleri hizmet yönünden kurumsal etkisizliği ve verimsizliği doğurmuştur. Kurumların etkili ve verimli çalışmaması, kurumlarda nitelik ve işlev kayıpları, iş ve hizmet üretmemesi, bilimsellikten ve çağdaşıktan uzaklaşma önemli bir kırılma noktası yaratmıştır. Belirli kurumlarda sosyal hizmet bürokrasisinin güçsüzleştirilmesi, gerekli meslek elamanlarının etkisizleştirilmesi ve dışlanması öne çıkan sorun alanları haline gelmiştir.

Eğitimde yaşanan süreçler ve oluşumlar ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanması alanlarında yaşananlara paralellikler göstermektedir. Sosyal hizmet bölümlerinin sayısal olarak artışı önemli bir gelişme niteliğini taşıırken, yeni kurulan bölümlerin farklı bilim alanlarından sosyal hizmet bilimi dışındaki öğretim

elamanlarınca kurulması ve sosyal hizmet odaklı bir çekirdek kadronun oluşturulmaması önemli bir çelişki olarak gözlenmektedir. Yeni kurulan bölümlerin Türkiye’de sosyal hizmet biliminin ve eğitiminin gelişmesinde bir eksen kaymasının oluşması önemli bir risk alanı olarak değerlendirilebilir. Yeni açılan bölümlerin programlarının aynı olması, çok az farklılıklar taşıması bilimsel üretim, eğitim ve öğrenci yetiştirme yönünden önemli bir ortak güç noktasıdır. Bilim insanlarının farklı disiplinlerden olması programlarda yer alan derslerin gerçekleştirilmesinde önemli bir içerik kayması yaratabilir. Sosyal hizmet bölümlerinin bilgi üretimlerinde ve eğitim çalışmalarında ekolleşmelerini engelleyici bir süreç doğurabilir.

Sosyal hizmet mesleğinin iş alanları çok geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları için geniş bir işe girme olanağı ve istihdam alanı bulunmaktadır. Sosyal bilimlerde yetişen yakın alanlardaki meslekler için benzer olanaklar sınırlıdır. Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanması konularındaki genel sorunlar istihdam alanında da kendini göstermektedir. Ara düzenlemeler, bilim ve meslek çevrelerinin görüş ve önerilerinde uzaklaşma, mevcut kurumları işlevsizleştirecek hizmet modeli oluşturma çalışmaları ve yeni elaman arayışları kapsamında yeni mesleklerin sosyal hizmet uzmanlığı yerine ikame edilmesi, ara eleman arayışları ve yetiştirilmesi için yeni düzenlemelerin oluşturulması eğilimleri önemli bir çelişki alanıdır.

Sosyal hizmet bilimi ve mesleği alanında bilimsel ilerlemeye duyulan gereksinim gün geçtikçe artarken sosyal hizmetler sektöründeki kurum ve kuruluşlarda bilimin dışlanması, geriye dönük ve geçici

tampon mekanizmaların ve ara kurumların oluşturulması ve ara düzenlemelere yönelişler gelişme gereksinimini enleyici sonuçlar doğuracak nitelikler taşımaktadır.

### **Toplumsal Dışlanmayı Önlemek İçin Özgürlükçü Düşünce ve Bilim**

Özgürlükçü düşünce ve bilim, insan ve toplum yaşamının temelidir. İnsan-toplum ve devlet ilişkileri temelinde özgürlükçü düşünce demokrasi ve insan hakları düşüncesiyle örtüşür. İnsanın yaratıcılığı, üretkenliği ve girişimciliği toplumsal yaşam içindeki insanın dinamizmini, değişimini ve gelişimini belirler. Düşünen sorgulayan ve araştıran insan, hem kendini hem de evreni inceleyerek anlayabilir. Anlayan insan, doğa ile bütünleşip, doğayı anlayabilir, doğaya egemen olabilir ve denetimi altına alabilir, bilgi ve teknoloji üretebilir. İnsanın doğa ile mücadelesi, onunla ilişkilerini düzenleyecek zihinsel/ düşünsel etkinlikleri üretir ve somut toplum yaşamına toplumsal, kültürel, politik ve diğer alanlara yansır. Toplumsal yaşam içindeki insan, kendi yaşamını belirlemede, yaşam politikasını ve stratejisini çizmede karar verecek yeteneğe ve güce sahiptir. Bu doğrultuda insanın bireysel ve toplumsal olarak güçlendirilmesi, olanakların sağlanması ve koşullarının geliştirilmesi gerekir. Kadın ve erkek hukuksal, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamda eşittir. Toplumsal yaşam içinde bireyin kendine özgü özelliklerinin oluşmasına, geliştirilmesine, bu doğrultuda gereksinmelerinin karşılanmasına, sorunlarının çözümüne destek olunmalıdır. Bireyin kendine özgü yanlarının gelişmesi için toplumsal yaşam içinde bireyselleşmesine, bağımsızlaşmasına ve özgürleşmesine

olanak sağlanmalıdır. Özgün, bağımsız ve özgür birey değerlidir. İnsan öğrenen, deneyim kazandığı ölçüde karşılıklı etkileşim düzeyi ve toplumsallaşma yeteneği gelişen bir varlıktır. Eğitim; bağımsız düşünme, sorgulama, araştırma yapma, eleştirel düşünme, bireyselleşme ve toplumsallaşma yeteneği geliştirir. Eğitim, yaşam boyu öğrenmeye, gelişme ve değişmeye yöneliktir. İnsan yaşamının her gelişim aşamasında yaşam için öğrenmeye açıktır. İnsana, devletin sorumluluğunda sağlanacak eğitimde erişilebilirlik, süreklilik, esneklik ve kalite önemlidir.

Devlet insan içindir. Demokratik, laik, sosyal hukuk devleti, demokratik cumhuriyetin ve ulus devletin temelidir. Devletin insan ve toplum yararını gözetken kuramsal alanın vazgeçilemeyecek temel işlevleri sosyal devletin alanına girer. Sosyal alan, sosyal politikalar, stratejiler, sosyal programlar ve sosyal hizmetler, ekonomik alanın ayrılmaz bir parçasıdır. Demokratik, laik, sosyal hukuk devletinin güçlendirilmesi ve toplum yararına işlerlik kazanması temel hedeftir.

Değişme; insan ve toplum gerçeğinin bir parçasıdır. Değişmenin insanın ve toplumun mutluluğunu, özgürlüğünü ve refahını yükseltmesi, ileriye dönük yararları sağlaması beklenir. İnsanın ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi temel hedeftir. Bilimin değişme ve gelişme doğrultusunda bilgi üretmesi, toplumsal yararı ve insanın toplumsal etkililiğini arttıracak, sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve ruhsal açıdan güçlendirecek uygulanabilir yaklaşımların geliştirilmesi bilimin temel sorumluluğudur. Belirli sorun odaklarında toplum, kurum ve organizasyonlar düzeyinde, tüm nüfusa, yerleşim bölgelerine, ailelere, gruplara, topluluklara, kesimlere

ve bireylere hizmet sunulması için yüz yüze ve örgütlü etkileşim mekanizmalarını harekete geçirmek bilim çevresinin ve uygulayıcıların temel sorumluluğudur.

Çoğulcu demokrasi ilkeleri ve insan hakları düşüncesi doğrultusunda tüm yaşamın düzenlenmesi, sosyal adalet, eşitlik, sevgi, saygı, hoşgörü, barış ve katılım bireysel ve toplumsal yaşamın temel ilke ve standartlarını belirler. Kişi hak ve özgürlükleri, sosyal ve ekonomik haklar, siyasal ve katılım hakları demokratik yaşam sürecini yönlendirir. Hakların sağlanması, uygulanması, korunması ve geliştirilmesi uygulayıcıların temel sorumluluğudur. Ayrımcılığın önlenmesi, toplumsal bütünleşme, yaşama, gelişme, korunma ve katılım toplumsal yaşamın ve ilişkiler sisteminin niteliğini belirler. İnsan ve toplum felsefesi yönünden insanı gözeten çağdaş, demokratik yaklaşımların geliştirilmesi, geçmiş, şimdi ve gelecek düşüncesi açısından, geçmişten dersler çıkarmayı, gelecek için bugünden ilkeli ve üretken bir biçimde çalışmayı gözetken bir bakışın insanlara ve topluma kazandırılması önemlidir.

Nitelikli, her yönden gelişmiş bilimle, kültürle, edebiyatla, müzikle, güzel sanatlarda, estetikle ve sporla ilgili, bilinçli ve sorumluluk sahibi insan olmak vatandaşlığın gereğidir. Toplumsal yaşam içinde kişiler arasında etkili iletişimin sağlanması, gerçekçi, geçerli, objektif, yarışmacı, yapıcı, paylaşımcı, dayanışmacı ve birlikte yapmaya yönelik anlayışların öne çıkarılması ve toplumsal etkileşim mekanizmaları içinde uygulama olanaklarının sağlanması ve koşulların geliştirilmesi gerekir. İnsan ve toplumun gerçeğini ele alan bilimsel ve mesleki çalışmalar; felsefe alanından beslenen düşünceler, sosyal bilimlere özgü yöntem,

yaklaşım, kuram ve bilgilerle nicelik ve nitelik kazanırlar. İnsanın ve toplumun gelişmesi düşüncesi, gelişmenin bilgisi, gelişme yaklaşımı, gelişme yöntem ve teknikleri ile uygulamaları konularında bilgi üretmek sosyal hizmetin bilimsel işlevini oluşturur. İnsanlığın ve toplumların tarihi gelişimi içinde evrensel olarak değişme ve gelişme düşüncesinin ve bilgisinin üretilmesi kadar, somut gerçekliği içinde, belirli bir toplumda insanın ve toplumun değiştirilmesi ve geliştirilmesi yollarının üretilmesi de bir bütün olarak önemlidir. Toplumsal yaşam içindeki insanın kendi gerçekliğini bilmesine, değiştirmesine ve geliştirmesine katkıda bulunmak, yardımcı olmak tüm bilimlerin ve mesleklerin ortak amacıdır.

Sosyal hizmet bilimi ve mesleği, kuram-uygulama bütünlüğü içinde makro ve mikro düzeylerin çeşitliliği içinde bilgi üretme, yöntem geliştirme ve uygulama pratiğine dayanır. Sosyal Hizmet Bilimi sistemattir, konusunda kendine özgü paradigmlar oluşturur ve kuramlar geliştirir. Bilimsel düşünme yolu olarak mantıksal süreçlerden tüme varım – tümden gelimden yararlanır. Fonksiyoneldir, olguları; neden – sonuç ilişkisi kurarak açıklar. Varsayımlar kurarak insan ve toplum gerçeğini inceler. Nesneldir; bilimsel tutum, değer ve davranışlar egemendir. Görecelidir, bulguları mutlak değildir. Özgün bulgulardan evrensel katkıda bulunur. Eleştiri ve öz eleştiriye açıktır, kuşkucudur, seçicidir, kendi konuları vardır. Genelleyicidir, genel bilgiler, evrensel bilgiler üretir. Sosyal bir etkinliktir, bireyin ve toplumun gereksinimlerinden doğan bir etkinliktir. Uygulamaya dönüktür, kendi bilgi ve yöntemlerinden yararlanarak insana ve topluma yardımcı olur. Gelişim ve kalınma doğrultusunda; yardım sürecini,

insanı ve toplumu yönlendirme ya da bilimsel ve mesleki müdahale yaklaşımlarını üretir ve uygular. Uygulamadan elde edilen sonuçlara göre kendini ve uygulamayı geliştirir.

Sosyal hizmet; makro düzeyde; ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal olanakların insanlar arasında eşit, hakça ve adaletli olarak dağıtılması, bilimsel ve teknolojik üretimle sağlanan gelişmelerin insanın ve toplumun yararına dönüştürülmesi, sosyal alandaki yeni buluşların ve yeni sosyal teknolojilerin geliştirilmesi, sosyal kuruluşların oluşturulması, hizmetlerinin düzenlenmesi ve yararlanma koşullarının hazırlanması için genel strateji, politika, plan, program ve proje geliştirmeye yönelir.

Sosyal hizmet, mikro düzeyde; tüm toplum çapında, farklı toplumsal konum, durum içinde yaşayan, farklı yerleşim birimlerinde, çevrede, bölgede ve koşullarda çeşitli gelişme sorunlarıyla iç içe olan insanlara, gruplara ve toplum kesimlerine yaşadıkları gerçeklik içinde sosyal örgütler aracılığıyla uygun hizmet programları ve projeleri ile yardımcı olur.

İnsanın ve toplumun değişme ve gelişmesine olanak sağlamak, toplumsal yaşam ve pratiğine, çoğulcu etkileşim dinamiği içinde katılımlarını sağlamak bilimsel ve mesleki çalışmaların başlangıç noktasını oluşturur. Çoğulcu demokrasi kültürünün geliştirilmesi ve yaşama dönüştürülmesi ana düşüncedir. Çağdaş insanın kendi eylemleriyle kendi toplumunu ve günümüz dünyasını dönüştürebilme olanaklarını arttırmak, toplum yaşamını sorumluluk sahibi bilinçli ve nitelikli insanların çabasına, girişimine ve eylemlerine bağlamak, insana evrensel insan değerlerini gerçekleştirmesi için, düşünsel ve pratik araçlar üretmek bilimlerin

ve mesleklerin ortak sorumluluğudur. Sosyal çalışma insana ve topluma yardım bilgisini ve eylemini kapsar. Sosyal çalışma bir disiplin ve bir meslek olarak gelişmeden önce de yardım, yardımlaşma eylemi ve bilgisi insanlar ve toplumlar tarafından üretilmiştir. Sosyal çalışmanın evrensel özü bu konuda üretilen eylemin ve bilginin oluşumu ve gelişimi ile çakışır.

Sosyal çalışma, belirli bir toplumda, toplumsal etkileşim ve ilişki içinde olan insanları, toplumun belirli kesimlerini, toplumun belirli niteliklerdeki aileleri ve belirli toplumsal grupları sorunlarıyla birlikte ele alır. Toplum-insan ilişkilerini ve etkileşimini yapısal bütünlük içinde değerlendirir. Yapısal bütünlük, insana ve topluma ilişkin tüm farklılaşmaları içeren bir bütünlüktür. Toplumsal etkileşimin dinamiğinden kaynaklanan tüm farklılaşmalar bu bütünlüğün bir parçasıdır. Sosyal çalışma, insanı ve toplumu yapısal bütünlük içindeki farklılaşmalarıyla ele alır.

Toplumsal etkileşimin dinamiği ve buna bağlı olarak gelişen ilişkiler sistemi, toplumsal sorunların ve bireysel sorunların kaynağıdır. Toplumsal ve bireysel sorunların kolektif olması yapısal bütünlüğün bir niteliğidir. Bu nedenle, sosyal çalışma sorun çözmeye yönelirken toplumdaki kolektif bilinç üzerinde odaklaşır. Kolektif bilincin farklı konum ve durumdaki bireylerde ortaya çıkan bireysel bilinç sosyal çalışmanın odaklaştığı diğer bir düzeydir. Sosyal çalışma uygulamaları birey düzeyinde bireysel bilincin geliştirilmesi, toplum düzeyinde de kolektif bilincin geliştirilmesi hedefine yönelmiştir. Sosyal çalışma bu hedefine ulaşmak için bilimsel yaklaşım ve yöntemle beslenen mesleki bilincini öne çıkarır. Mesleki bilinç, topluma ve bireye sorun çözme bilincini ve mekanizmalarını aktarır.

Toplumun ve insanın demokratik gelişmesine katkı vermeyi ilke edinen mesleksel bilinç; bilimsel bilginin, mesleksel bilginin ve bilme yeteneğinin sınırları, koşulları ve kökenleri konularında sorunlara dayalı olarak farklılıklar taşır. Sosyal çalışmanın insanın ve toplumun sorunlarını çözme konusundaki yaklaşımı, yukarıda belirtilen farklılıklara göre değişiklikler gösterir. Toplumsal olguların farklı ele alınışında öne çıkan bu farklılaşmalar, toplumsal kavrayış ve toplumsal zihniyet alanındaki değişik yaklaşımlarla ilgilidir. Sosyal bilimler alanındaki farklı düşünce akımları, kuramlar ya da kuramsal modeller bu farklılaşmaları açıkça sergilerler. Sosyal çalışma alanındaki yaklaşımlar da bu açıdan sosyal bilimler alanındaki yaklaşımlardan etkilenir.

## ÖNGÖRÜLER

### Sosyal Hizmet ve Sosyal Bilimler

İnsanı, toplumu odak alan, değişme ve gelişmesine kuram-uygulama bütünlüğü içinde yönelen sosyal hizmet, sosyal bilimler alanında yer alan bir disiplindir. Sosyal hizmet; insanın ve toplumun gelişmesinin bütüncül bilgisine ulaşmayı amaçlar. Bu bilginin somut olgulara ve süreçlere göre uygulanması için bilimsel yöntem ve teknikler geliştirir. Bu nitelikleri sosyal hizmete; bütüncü, disiplinler arası ve uygulamaya dönük olmayı sağlar. Bu nitelikleri, sosyal hizmete sosyal bilimler içinde farklı bir konum ve işlevsellik kazandırır. Sosyal hizmet alanlarında üretilen bilginin insanın ve toplumun somut yaşam gerçeklerine uygulanması; sosyal hizmetin kendisine özgü yaklaşım, ilke, yöntem ve tekniklerine göre gerçekleşir. Sosyal hizmetin insanın toplumsal yaşamı içinde gücünü ve eylemlerini geliştirerek etkililiğini arttırmaya yardımcı olması,

toplumun yapısının örgütlü mekanizmalarını hareket geçirerek insanın gelişmesini sağlamaya yönelmesi diğer bilim dallarına göre önemli bir farklılığıdır.

Değişmekte olan toplum yapısı açısından değişme kuramlarının ve modellerinin sosyal hizmet alanına aktararak değişme stratejileri ile değişen toplum ve insan gerçeğini kavramak ve bu doğrultuda bilimsel ve mesleki modeller ortaya koyarak yönlendirici ve yardımcı olmak duyulan bir gereksinimdir. Bu yolla değişmekte olan toplum yapısı konusunda bilgi, yaklaşım ve modeller üreterek sosyal hizmetin sosyal bilimler içinde ve toplum içindeki varlığı işlevselleştirilebilir. Değişme konusunu ve yaklaşımını bilimsel ve mesleksel süreçlerde öne çıkarmadan sosyal hizmetin etkili kılınması güçlüğü ortadadır. Değişmekte olan toplum yapısı içinde insanın ve toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel çelişkilerle yabancılaşmasını önleyici ve bir özgürleşme çabasını geliştirici işlevin sağlanması bir başlangıç olarak ele alınabilir.

### Türkiye Sosyal Hizmet Bilim Dünyası İçin Vizyon

Üniversite sisteminde, fakülte yapısı içinde bölümleşen sosyal hizmet; bilimsel, akademik, eğitsel yönlerden, araştırma ve hizmet üretme olanakları açısından gelişme fırsatlarına kavuşmuştur.

Türkiye’de sosyal hizmete ilişkin olup bitenlere eleştirel gözle bakmayı sağlayacak, sosyal hizmete yeni yollar açacak, içinde yaşadığımız dünyayı, toplumu ve insanı kavramayı sağlayabilecek bir bakış ve yaklaşım geliştirilmelidir. Sosyal hizmet düşünürlerinde ve uygulayıcılarında ortak olan bir bakışı üretme çabasına ortam yaratmak önemlidir.



Türkiye’de sosyal hizmetin insan ve toplum karşısında üretken, etkili, işlevsel ve verimli olabilmesi için var olan yapının yeni yaklaşım ve kavrayışla irdelenmelidir. Sosyal hizmetler alanında dinamik bir örgütlenme, bilimsel ve mesleki hareketliliği sağlamada yaratıcı olacaktır.

Bilimsel ve mesleki yaratıcılıkla beslenen bilimsel ve mesleki üretkenliği içeren hareketlilikler, bilimsel ve mesleki eylem olarak politika işidir. Sosyal hizmet bilimsel ve mesleki politikalarla, insan ve toplum politikalarıyla yüz yüzedir. Sosyal hizmet biliminin ve mesleğinin işlevleri makro ve mikro politikalarla bağlantılıdır.

Sosyal hizmetin Türkiye’de insan ve toplum sorunları karşısında varlığını geliştirmesine olanak hazırlamak, var olan olanakları geliştirmek, var olan koşulları düzenlemek bilimsel ve mesleki politikalarla gerçekleşir. Sosyal hizmetin evrensel ve ulusal düzeyde amaç ve hedeflerine ulaşması için gerçekçi ve geçerli politikaların üretilmesinde ve uygulanmasında sosyal hizmet kurumlarının, kuruluşlarının, sosyal hizmet düşünürlerinin ve uygulayıcılarının sorumluluğu vardır.

Türkiye’de sosyal hizmetin varlık bilgisinin üretilmediği, sosyal hizmete yeni yollar açacak toplumu ve insanı kavrayacak yeni yaklaşımlar üretilmediği takdirde sosyal hizmetin varlık nedeninin olumsuz yönde etkileneceği, gelişme sorunları ile karşı karşıya kalacağı, yakın disiplin ve mesleklerce oluşturduğu boşlukların doldurulacağı, yerini ve işlevini kaybedebileceği göz önünde tutulmalıdır.

Mesleğinin güçlü yanları, gelişme sorunları, dışlanması, güçsüzleşmesinin dinamiği ve çözüm yolları çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Mesleğin güçlü

yanları; sistematik bilgi temeli yaklaşım ve kuramının olması, bilimsel ve mesleki otoritenin evrensel ve ulusal düzeyde kabulü, bilimsel ve mesleki yeterliliğe sahip olmak, yasal yetkilendirme ve izin, bilimsel ve mesleki etik kuralların varlığı ve meslek kültürünün gelişmiş bir birikiminin bulunmasıdır. Mesleğin sağladığı olanaklar, gelişmeye açık eksik yanları çalışma alanında risk alanına dönüşmektedir. Mesleki güç unsurları; riskleri yenmek için sistemli bir çalışmaya yönelik temel amaç ve hedefler oluşturmalı, mesleği güçlendirici politika ve stratejileri saptayarak bir çalışma programı oluşturmalıdır.

### **Sosyal Hizmet Uzmanının Yetkinliği**

Sosyal çalışmacı ya da Sosyal hizmet uzmanı: demokratik toplumda, insanın ve toplumun gelişmesine, haklar perspektifi doğrultusunda yaşam kalitelerinin yükseltilmesine, toplumsal etkileşim mekanizmalarını bilimsel ve mesleki olarak harekete geçirerek bilimsel yaklaşım, bilimsel yöntem ve tekniklerle yardımcı olan, insanın ve toplumun kendi yaşamı ve kaynakları üzerinde demokrasi ilkeleri doğrultusunda ve mesleki etiğe dayalı olarak denetim sahibi olmasını ve karar vermesini destekleyen, insanın ve toplumun üretkenliğini ve yaratıcılığını harekete geçirerek yaşam koşullarının gelişmesini sağlayan, üniversite düzeyinde uygulamalı bir bilim olan sosyal hizmet alanında dört yıllık lisans eğitimi görerek, bilimsel ve mesleki yeterlilik ve yetkinlik kazanarak yetişen, mesleki ve bilimsel etik ilke ve sorumluluklara göre uygulamalar gerçekleştiren nitelikli elemandır.

Sosyal çalışmacıların sürekli eğitim anlayışı içinde bilgi gereksinmelerinin karşılanması, çalışma koşullarının

ilke ve standartlarının belirlenmesi ve yetişme-gelişme olanaklarının artırılması mesleki sorumluluklarını yerine getirme düzeylerini yükseltecektir. Mesleki nitelikleri ve olanakları gelişen uzmanların disiplinin ve mesleğin geleceğe yönelik gelişime stratejileri doğrultusunda mesleki devingenlik içinde olma ve topluma yararlı olma düzeyleri artacaktır.

Sosyal çalışmacılar; kişisel olarak, eğitim sürecinden başlayarak kişisel-sosyal yetişmelerini sürekli geliştirmek, mesleki olgunluk, yeterlilik ve deneyimini geliştirmekten sorumludur. Eğitim kurumu ve meslek derneği sürekli eğitime liderlik yapmalıdır. Bilimsel ve mesleki yetişme ortamında kazanılan birikimleri istihdam edildiği alanlarda kullanmak, geneli eğitimden alanda uzmanlaşmaya ve derinleşmeye öncelik toplumun ve insanlığın yararına mesleki etkinlikler üretmek temel sorumluluktur. Toplum içinde ve kurumsal organizasyonlarda mesleki yapıları geliştirmek ve kurumlaşmasını

sağlamak, mesleki rol ve sorumluluklarını yerine getirerek mesleğin gelişmesine, yaygınlaşmasına ve tanınmasına katkıda bulunmak uzmanların vazgeçilmez görevleridir.

### **Uygulamalı Bilim Olarak Sosyal Hizmet Biliminin Gelişiminde Ekolleşme**

Türkiye'nin bir sosyal bilim dalı olarak sosyal hizmet bilimi alanında üretim potansiyelini ve performansını yükseltmek gereklidir. Uygulamalı bilim olarak sosyal hizmet biliminin gelişiminde ekolleşme için; toplumla içselleşmiş toplum için anlamlı bir sosyal hizmet bilimi alanında bilimsel faaliyet gerçekleştirmek, ekolleşecek kapasitede, sosyal birikimi olan epistemolojik bir sosyal hizmet bilim çevresi/topluluğu oluşturmak, evrensel ve ulusal düzeyde saygınlık düzeyi yüksek bir bilimsel faaliyet gerçekleştirmek temel amaçtır (TÜBA,2007).

### **Çizelge 3: Sosyal Hizmet Uzmanının Yetkinliği**

<b>YETKİNLİK ALANLARI</b>	<b>ALAN TANIMI</b>	<b>KAZANILAN YETKİNLİK</b>
<b>BİLGİ</b>	Yaklaşım, kuram ve kavramların kullanımı ve uygulamadan elde edilen deneyimlerin bilgisi	Bilişsel Yetkinlik
<b>BE CERİLER</b>	Bilimsel ve mesleki beceriler ve yapabilme bilgisi	İşlevsel Yetkinlik
<b>YETKİNLİKLER</b>	Kişisel, bilimsel ve mesleki değerleri içeren etik ilke ve sorumluluklar	Etik Yetkinlik
<b>PRATİK VE ÖZ DEĞERLENDİRME</b>	Gerçekleştirilen uygulamalara ilişkin öz değerlendirme yapma, Eleştirel bakış ve geri bildirimde bulunma	Eleştirel yetkinlik

---

**Çizelge 4: Türkiye Sosyal Hizmet Bilim Dünyası İçin Vizyon Düzeyi**


---

<b>TÜRKİYE SOSYAL HİZMET BİLİM DÜNYASI İÇİN VİZYON DÜZEYİ</b>	Türkiye'nin bir sosyal bilim dalı olarak sosyal hizmet bilimi alanında üretim potansiyelini ve performansını yükseltmek	<p>1. Toplumla içselleşmiş toplum için anlamlı bir sosyal hizmet bilimi alanında bilimsel faaliyet gerçekleştirmek.</p> <p>2. Ekolleşecek kapasitede, sosyal birikimi olan epistemolojik bir sosyal hizmet bilim çevresi/topluluğu oluşturmak.</p> <p>3. Evrensel ve ulusal düzeyde saygınlık düzeyi yüksek bir bilimsel faaliyet alanı oluşturmak.</p>
---	---	---

---

**Türkiye'de Sosyal Hizmet Bilim Dünyası İçin Strateji**

Türkiye'de sosyal hizmet bilim dünyası için strateji düzeyi aşağıda belirlenmiştir (TÜBA,2007) ;

1. Sosyal hizmet bölümlerinin bilimsel, eğitsel ve uygulamalara ilişkin alt yapılarının oluşturulması ve güçlendirilmesi,
2. Toplumla içselleşmiş toplum için anlamlı bir sosyal hizmet bilimi alanında bilimsel faaliyet gerçekleştirilmesi,
3. Evrensel ve ulusal düzeyde saygınlık düzeyi yüksek bir bilimsel faaliyet alanı oluşturulması ortak sorumluluktur.
4. Sosyal hizmet bölümlerinin alanında iyi yetişmiş yeni bilim insanlarıyla güçlendirilmeli,
5. Bölümlerde bilimsel özerklik ilkesi temelinde ekip çalışması anlayışının yerleşmeli,
6. Bilim insanlarının alan içinde ve alan dışında bilimsel etkileşim kapasitesinin artırılması,
7. Kuram/uygulama ilişkileri yönünden; sosyal hizmet kuramının geliştirilmesi ve yeni bilgi üretiminin gerçekleştirilmesi için akademik çalışma ortamının ve ekip çalışması yaklaşımının geliştirilmesi, sosyal hizmet uygulama modellerinin geliştirilmesi ve uygulama ortamında denenmeli,
8. Araştırma açısından; sosyal araştırma alt yapılarının oluşturulması, Sosyal Ar-Ge yapısının kurumsallaştırılması, finansman ve insan gücü açısından güçlendirilmesi zorunludur. Yayınlar açısından; sosyal hizmet alanında süreli ve süresiz yayınların geliştirilmeli,
9. Eğitim açısından, Lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının geliştirilmesi, çalışma ortamındaki sosyal hizmet uzmanları için sürekli eğitim yapılanmasının geliştirilmesi, kuram-uygulama alanındaki yeni gelişmelerin paylaşılması ve verimli bir etkileşim köprüsünün kurulmalı,
10. Eğitimde ve uygulamada Sosyal Hizmet Uzmanının yetkinliğini artırmak için bilişsel yetkinlik, işlevsel yetkinlik, etik yetkinlik ve eleştirel yetkinlik alanları geliştirilmelidir.

Çizelge 5: Türkiye'de Sosyal Hizmet Bilim Dünyası İçin Strateji Düzeyi

Bölmeler	Bilim İnsanları	Kuram/Uygulama	Araştırma	Yayınlar	Eğitim
Türkiye'de sosyal hizmet bilim dünyası için strateji düzeyi	<p>Üniversitelerdeki bölümlerin bilimsel, eğitsel ve uygulamalara ilişkin alt yapılarının oluşturulması ve güçlendirilmesi</p> <p>Toplumla içselleşmiş toplum için anlamlı bir sosyal hizmet bilimi alanında bilimsel faaliyet gerçekleştirilmesi</p> <p>Evrensel ve ulusal düzeyde saygınlık düzeyi yüksek bir bilimsel faaliyet alanı oluşturulması</p>	<p>Sosyal hizmet kuramının geliştirilmesi ve yeni bilgi üretiminin gerçekleştirilmesi için akademik çalışma ortamının ve ekip çalışmasının geliştirilmesi</p> <p>Sosyal hizmet uygulama modellerinin geliştirilmesi ve uygulama ortamında denenmesi</p>	<p>Sosyal araştırma alt yapılarının oluşturulması, Sosyal Ar-Ge yapısının kurumsallaştırılması, finansman ve insan gücü açısından güçlendirilmesi</p>	<p>Sosyal hizmet alanında süreli ve süreli yayınların geliştirilmesi</p>	<p>Lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının geliştirilmesi</p> <p>Çalışma ortamındaki sosyal hizmet uzmanları için süreli eğitim yapısının geliştirilmesi ve kuram-uygulama alanındaki yeni gelişmelerin paylaşılması için verimli bir etkileşim köprüsünün kurulması</p>

## KAYNAKÇA

Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü (2004) *Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları, İhtiyaçlar ve Sorunlar, Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004 4-6 Kasım 2004, Alanya, Haberal Eğitim Vakfı, Ankara.*

Cılga, İ. (2001) Ekonomik Kriz ve Aile, *1. Ulusal Aile Hizmetleri, 9-11 Mayıs 2001 Ankara*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, H.Ü. Aile Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, s.135-145.

Cılga, İ. (2002) Yoksulluğu Sosyal Riski Azaltma Projesi ile Önlemek Yerine Avrupa Sosyal ve Kentsel Şartları ile Planlama Eylemine Yönelmek, *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, 6-8 Kasım 2002 Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu*, Ankara, TMMOB Şehir Plancıları Odası, s.101-103

Cılga, İ. (2004) *Bilim ve Meslek Olarak Türkiye'de Sosyal Hizmet*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:16, Ankara.

Cılga, İ. (2004) Türkiye'de Eşitsiz Gelişme Sürecinde Devlet Sorunu ve Sosyal Hizmetlerin Geleceği, *Küreselleşme, Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmetler, 6. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı 22.5.2004 Ankara*, Sosyal Hizmet Uzmanları derneği Genel Merkezi Yayını yayın no:9, Ankara, s.293-302

Cılga, İ. (2004) Küreselleşme Sürecinde Devlet Sorunu ve Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması, *Hukuk ve Adalet Dergisi*, Y:1, S:2, İstanbul, s.162-175

Cılga, İ. (2008) Küreselleşme Sürecinde Göç, Kentleşme, Kentileşme, Aile Sorunları ve Çözüm Yolları, *Sosyal Hizmet Dergisi*, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Ocak 2008, Ankara, s.6-15

TÜBA, (1998) *Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları, Proje Raporu*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.

TÜBA, (2007) *Sosyal Bilimler Öngörü Çalışması 2003-2023*, Türkiye Bilimler Akademisi, Sayı:18, Ankara.